

Morshyttans historia del 1

Berättat i februari 1980 av skollärare Spaak Oskar Östlund för Birgit Kronander

Undertecknad (*Birgit Kronander*) återger härmed vad skollärare Spaak Oskar Östlund i Rossberga har berättat om Morshyttans historia:

Här har våra fäder bott, arbetat, kämpat, hoppats, trott, här har även vi vår boning fått med samma liv och samma lott. Med dessa Runebergs ord tror jag nog att vi alla kan instämna, vår hembygd är oss kärare än mången annan trakt, och vårt land, det urgamla, vill vi nog inte byta mot något annat åtminstone så länge det ännu är frihetens stamort på jorden. Allt dyrare blir hembygden för oss och vi försöker ta rätt på dess utvecklingshistoria och lära känna våra fäder, dess arbete och strävan. Vi blir på så sätt allt mer rotade i vår hembygds mark.

Jag har blivit anmodad att säga lite om Morshyttan och dess öde men uppgiften blir ej så lätt, eftersom dom skriftliga källorna är mycket få och dom äldre personerna som borde tillfrågats har gått bort.

Morhyttan

Först borde kanske några ord sägas om byns namn, i en förteckning över årliga räntan i By socken 1580 skrives byns namn Morhyttan. Första stavelsen Mor har inget med moder att göra, mor betyder skogbevuxet myrland, ordet ingår i många ortnamn t.ex. Mora, Hedemora o.s.v. Morshyttan betyder alltså hyttan, det vill säga smälthyttan, i det skogsbevuxna myrlandet.

Jag ska försöka besvara frågan när blev denna trakt befolkad. Förr trodde man att våra bygder By, Folkärna, Grytnäs o.s.v. blivit befolkade med inflyttning från mälardalens landskapet, men vid nyare forskning har man fått klart för sig att så inte är förhållandet. Det är istället så, att bebyggelsen har i mycket tidigt skeende börjat i södra Dalarna och angränsande trakter av Västmanland och därifrån spritt sig såväl uppåt som neråt landet. Bebyggelsen var i äldsta tider huvudsakligen knuten till rullstensåsar, vilket erbjöd en lätt framkomlig och av naturen sköndrenerad mark. Man måste beklaga att dessa åsar alltmånga försvinner, här måste ett anatema uttalas över vandaler, som är orsakerna till att de vackra åsarna kommer bort. Tänk på den förr så täcka Rossbergaåsen.

Några årtionden efter landisens avslutning, anses den egentliga stenåldersbebyggelsen i mellersta Sverige redan omnämnd. Havet låg då betydligt högre än den nuvarande havsytan, för våra trakter omkring 70-80 meter fast den dåvarande kustlinjen Bäsinge och Bysjön, var då havsytan. Här har man att söka den äldsta stenåldersbosättningen. I By har talrika stenåldersfynd påträffats, mer än 160 stenyxor.

Även i Morshyttan har åtminstone en dylik hittats. Det är alltså en gammal bygd en gammal trakt. För 6-7 hundra år sedan strövade här jägare och fiskare omkring och folk som då vid denna tid, tog landet i besittning, var säkert våra förfäder i rätt uppstigande led, Som by räknat är Morshyttan dock av tämligen sent datum.

I By socken äldsta jordbok från 1540 finns ej Morshyttan omnämnd, ej heller från en längd 1552. 1556 är det första år då Morshyttan nämns, detta år köpte Gustav Wasa Rövarhyttan i Folkärna av Olof Jönsson i Morshyttan för tuhundrademark årtien. Först år 1560 nämnes Morshyttan i längderna jämte några andra vid samma tid tillkomna angelägenheter. Någon uppgift när hyttan anlades finns inte. 1575 anges den först, bland socknens åtta järnhyttor. 1660 uppges den som ödeshytta. Om man färdas landsvägen mot Fors och viker av till vägen som leder mot Morshyttbyn, har man åt höger på andra sidan ån, ej långt från järnvägen, åkrar i vars jord slagg förekommer - där har hyttan legat.

Renholtsbo

Morshyttans förste bonde hette Renholt Olofsson, troligtvis en son till Olof Jönsson, som nämnes i Gustav Wasas köp. Renholt är ett tyskt mansnamn. När bergsbruket under medeltiden fick allt större betydelse i Bergslagen, hit kom många tyskar. Renholt Olofsson var kanske av tysk härstamning, möjligen en avkomling av den som här anlade hyttan. Renholtsbo har säkert uppkallats efter denne Renholt Olofsson. Denne sålde årligen, enligt en uppgift från 1580, 2 spannband= 125,6 liter. I en tiondelängd från 1619, hette den nämnde bonden som då var i Morshyttan Daniel Hindriksson. Enligt den första fullständiga husförhörslängden 1677 fanns i Morshyttan två bönder vid denna tid, Mats Tomsson och Olof Göransson. Tomssons hustru hette Margareta, dom hade fem barn, två söner och tre döttrar. Göranssons hustru hette Anna, de hade sju barn, fyra söner och tre döttrar. 1682 hade båda dessa bönder vardera en åkerareal av nio spannband, ett snesland och två bandland, omräknat i nuvarande mått två hektar 35 ar, 56m2 (något mer än 4,6 tunnland).

Dåtidens kulturella tillstånd

I sockens handlingar av olika art, sockenstämma, protokoll o.s.v. kan man få en hel del uppgifter som belyser det kulturella tillståndet inom By socken, sträng kyrkotukt hölls och olika förseelser straffades strängt. Dryckenskapen var störst av orsaken till att personer blev åtalade.

Om den nyssnämnde Olof Göransson heter det, anno 1683:

Den 19:e april tilltalades Olof Göransson i Morshyttan vilken ett som oftast med dryckenskap och förargligt leverne att han den 10:e mars låg drucken mot aftonen på kyrkvägen och när kyrkoherden tillsporde honom, då han sa, jag är en djävul. Han blev tvenne gång till ertappad. En gång mot aftonen en skärtorsdag, kom han in i prästgården och visade sig förarglig i kyrkoherdens bokkammare han hade och försummat katekesens förhör och skickats sig ohöviskt i utsocknes i Torsåker och Avesta, vilket allt han uti sakristian denna gången förhölls, och sen när han sitt brott bekände och avgav lovande bättring och till bättringstecken fick han denna gång böta tre skillingar, denne Olof Göransson nämnes flera gånger i socknens längder.

Anno 1703 då prosteting hölls i By församling klagade pastorn, för fjärdingsmannen om Olof Göranssons stora obetänksamhet och vårdslöshet när han inte låter sina barn och barnbarn uti deras kristna stycke låter sig informeras och läras, fastän han hade god råd därtill. Först när både

prosten och länsman hade visat honom stycket vad som stod Karl VI kyrkolag om föräldrars och målsmäns plikter mot sina barn utlovade fjärdingsmannen att han hädanefter skulle låta lära och undervisa dem.

Soldater

Duktigt folk med gott anseende i Morshyttan fanns en bland dem som på riksdagen den 16:e maj 1727 på allmogens vägnar undertecknade Kungl. Majestäts gunstlige förordning och reglemente mellan allmogen och soldaterna uti Kopparbergs län, var för By Anders Olsson i Morshyttan.

I By fanns 32 soldatrotlar med nummer från 119-150. Morshyttan hörde till rotel 133 Hjältessrotel, vars rotehållare 1692 var fyra bönder från Rossberga, fyra från Morshyttan och två från Hede. Sammanlagda jordetalet för den roteln utgjorde 50 spannländ.

En av gårdarna i Morshyttan heter som bekant Dubbens, där har bott flera soldater med namnet Dubbens. Dubbs rotel av Folkare kompani hade nr. 118 och tillhörde Folkärna, Lars-Erik Dubbe avancerade till officer och bodde en tid på löjtnants boställe i Mesta. Han var en av de så kallade berömda karolinerna vilka redan för sin samtid, fick något av en sagogestalts gloria omkring sig. Karolinska krigares brev och dagböcker återspeglar ett djupt religiöst sinne och däri utflöde av pliktkänsla, som inte väjer för några timliga hinder eller umbäranden. År 1708 skriver Lars-Erik Dubbe från fälttåget i Ryssland, ett brev till sin hustru. Ett enkelt och vardagligt stycke, som handlar om hur han marscherar och fäktar, om hur han väntar brev hemifrån, om hur han i tankarna följer hustruns omsorger om hemmet, barnens uppfostran och boställets skötsel, var mannen ger henne råd och påminnelse, och allt sådant skriver han, må uti rättan tid efterses. Hur än jag det ännu bebor, om den aldrig högste guden skulle behaga flytta mig från denna världen, endera dagen hädankalla, vilket man här alla stunder måste vara beredda på, min bäste vän, mina efterkommande, intet därför sedermera uti någon vidlyftig grvikaion komma måtte, dessa rader låter oss få en glimt av karolinens inre och yttre värld. Brevskrivaren stupade vid Poltava jämte 200 tappra av samma tappra regemente.

Men det stöd i själva soldatinstruktionen eller regementstegen, som den kallades att ingen kula träffade människan, utan Guds vilja, antingen han går rätt eller lutande , någon fatalism låg kanske i denna inställning, men förvisso låg däri framför allt moralisk och fysisk mod som genomträngde de karolinska ledarna alltifrån konungen , drabanterna ned till gemene man, så skriver överstelöjtnanten Torsten Holm, författaren till kungliga Västmanlands regementets historia.

1795 dog här i Morshyttan den avskedade soldaten Per Ersson Dubb som deltog i Pommerska kriget 1757.

Hytt drift och skvaltkvarnar i socknen

Morshyttan har ursprungligen avrösats från Rossberga, vilket framgår därav att den förr allmänt kallades avgärdat byn, det vill säga, den avgärdade avrösade byn. Avgärda betyder på gammalt,

bys-mark genom gårdesgård avstängd nyare by, i motsats till avgärda by kallas äldre by, i landslagen 1734 års lag bonby eller odalby. Med avrösningsjord menas den jord, som vid skifte avröses eller avskiljes från inägor därför att den ej är odlad eller ej anses kunnas med fördel odlas till åker eller äng. Den odlade eller odlingsbara marken, kallas inrösningsjord.

För att få tillräcklig vattenmängd till den förut omnämna hyttan hade dammar uppbyggds i ån söder om Axtjärn.

1684 hölls rannsaking angående Horndalsvattnet av Bergsfogden Björling, medan bergsmännen i Hede, Kyrkbyn och Rosse, klagat över att Horndalsbruk dämde för vattnet på lördagskvällarna, så att vattnet ej hann till Hede på ett dygn, och till Kyrkbyn och Rosse på två dygn, varigenom deras hyttegång hindrades. Inspektor Rejds påpekade då att det även förr varit brist på vatten, för de klagade, att det för den skull uppbyggas fyra dammar, som dock nu merendels voro förfallna. Den förste i råsnyllnad mellan Folkärna socken och By, strax nedanför är den andra dammen byggd, Härödammen kallad, den tredje dammen var i Årängsbro, den fjärde i Virvallsbo. Dammarnas längd och höjd m.m är i handlingarna noga angivet. Inspektor Rejds menade att bergsmännen skulle tillhanda sig tillräckligt med vatten till sina hyttor och smedjor om dammarna hölls vid makt. Bergsmännen invände att de ej fick bruka de tvenne översta, för de ängar som var nedanför. Bäckan blir jämndragen med ängarna, och skulle något vatten ovan öster nedsläppas, stiger det strax ovanpå dem, det intet ängarna skulle lida.

I kyrkvärds Anders gillesång heter det:

"Runt om i socknen vid forsar och fall byggdes det dammar, där vattenhjul gnall, skvallter det byggdes och hyttor och hamrar där bergsmännen själva smidde sitt järn."

Vid varje litet vattendrag anlades förr små sågar, och fram för allt skvalltkvarnar eller fotviskor som dom också kallades. Mot slutet av 1600-talet uppräknas i By inte mindre än 45 skvalltar, även i Morshyttan fanns en sådan, skvalltarna var mycket enkla inrättningar, och de hade liten avverkningsförmåga. Man brukade säga, att om man tog en tunna råg på kvarnen och satte under en säck innan man for till Gävle eller Västerås, så var det lagom tid att säck upp när man kom igen på femte dagen. Huruvida det finns någon husbehovsvåg i Morshyttan är intet mig bekant.

Gruvor och malmkörare

Malmen till hyttan, togs troligtvis från gruvor i Garpenberg, i gamla gruvhålan i Bensåsen och Hummelbo och flera ställen, torde till stor del ha matat By sockens hyttor.

Särskilt Bensåsen som ända till 1677 hörde till By sockens bergsmännens malmfält där de bröt malm till hyttor, är en sådan kalksten. Någon gruvbrytning förekom även i trakten av Valla, Nyhyttgruvan och Hyttgruvan, Stormossgruvan och Pinngruvan norr om Konsjön, var så sent som 1839, 4491 skeppund järnmalm. Västersjögruvan i närheten av Säfsbo, bearbetades så långt fram i tiden som på 1860-talet, en del malm till By sockens hyttor togs även från Torsåker och Norberg.

Malmen kördes mestadels om vintrarna till hyttorna. På vägen förbi Morshyttan var det synnerligen livligt på vintern, då långa rader av malmkörare drog förbi. Den så kallade malmvägen

började ända upp i gruvorna i Garpenberg och fram till Nöden samt fortsatte därifrån över några åkrar till Sjulsmossen sen gick den förbi ett ställe som hette Handskbo sen till Hästmossen genom skogen en bit, så över Gålsmossen och småmossarna, så över Sjöängsåkrarna till Morshyttssjön och fram till Morshyttan. Malmvägen var ju en så kallad vinterväg och när våren kom avstannade den på vintern annars så livliga trafiken.

Väg och järnväg kommer till Morshyttan

Morshyttan låg länge så att säga på sidan av allfarvägen, kommunikationerna dit var dåliga, endast en mindre väg ledde fram mot landsvägen i Rossberga och likaså en mycket dålig kärrväg mot Fors. 1842 var det tvist om underhållet av vägen till Rossberga, man kom då överens om att Rossbergaborna skulle bygga vägen fram till Hökmossvägskälet, därefter skulle Morshyttborna vidtaga och bygga fram till sin by. 1878 beslöts att vägen Rossberga-Morshyttan skulle på församlingens bekostnad iståndsättas och underhållas i gott skick tills ny vägindelning inom häradet skulle komma till stånd, vägen skulle ingå i den allmänna vägdelningen. Iståndsättandet skulle ske genom gångled, det vill säga arbetsfolket budades upp i tur och ordning efter den för socknen gällande dagsverkslängden. Inspektor C J Kastman i Hede och Mats Ole Anderserson i Rossberga valdes att tillse och ordna arbetet.

En dag på hösten 1873 de första sprängskotten började knalla i Morshyttbergen. Rallare, nästfolk från Kronobergs och Kristianstads län samt Blekinges skogsbygder komma i stora massor. Det formligen myllrade av människor efter linjen som en myrväg genom skogen, skriver en som minns från den tiden. Rälsläggningen började i slutet av 1874 och i början av februari 1875 syntes det första lokomotivet i Morshyttan. I början av augusti detta år var banan fullt färdig mellan Krylbo-Storvik.

Den 13:e augusti utgick det Kungliga invigningståget från Krylbo. Kung Oskar den 2:e åtföljdes av drottningen och kronprinsen, samt en hel del tyska furstligheter. Den 6:e september öppnades banan för allmän trafik. En hel del anekdotrar berättas från denna tid, jag återger ett par:

Vid tiden för järnvägsbyggandet, var det givetvis goda tider för socknen, en bondgumma i uppsocknen gav uttryck åt sin belåtenhet med följande ord: *"Den här staten de måtte vara en obegriplig rik kar, han köper allt vad hans far har att sälja."*

Strax trafiken på banan öppnats var det en skomakare i uppsocknen som slog vad att han skulle kunna springa ikapp med tåget från Morshyttan till Horndal, fastbunden vid sista vagnen med en becktråd, som han hade lov att skära av med en skomakarkniv, om det skulle visa sig bära iväg för fort, Skomakaren klarade vadet och hade vid framkomsten till Horndal inte behövt skära av becktråden. Han sade, så länge det lät *"Huttjutju, huttjutju geck ä fäl an, men när dä började låta stutt, stutt, då var ä göra te hind mä."*

Rallarna var duktiga arbetare, men när det vart lätt att komma över brännvin, söp de sig ofta fulla och ställde till bråk och slagsmål. Det värsta slagsmålet förekom i Fornby den 30:e augusti 1874, det blev riksbekant och omnämndes i alla tidningar på den tiden, inte mindre än 58 fönsterrutor slogs

sönder och befolkningen uppskrämdes så, att de övergav hus och hem för att i angränsande byar söka en fristad .

Järnvägen blev ju en av stor betydelse för bygden, men någon bebyggelse i Morshyttan har den ej dock dragit till sig.

Näs-Morshyttans Järnväg

Samma år som statsbanan invigdes alltså 1875 påbörjades Näs-Morshyttans järnväg, och den 1:a oktober 1876 öppnades den för trafik. Banan var smalspårig. Det första tåget fördes av J. Jonsson 45 år, därefter den 13:e september 1921 kördes det sista tåget Näs-Morshyttans järnväg och detta tåg kördes av samma person som körde det första på sommaren.

1881 anlades telefonen efter banan och på midsommaraftonen avnjöts det första samtalet mellan Morshyttan och Bredgrind, det var antagligen det första telefonsamtalet i hela socknen.

Körningen av malm på malmvägen upphörde ej förrän 1904, men sedan dess har Morshyttans järnväg tillkommit, och Masugnen i Näs 1873 blivit påblåst, vägdes den malm som skulle dit i Morshyttan och lastades sedan på godsvagnar för vidare befordran till Näs.

Näs-Morshyttans järnväg hade 30 lastvagnar till sitt förfogande. Då Näs-Morshyttans järnväg och statsbanan hade olika spårvidd måste allt gods omlastas i Morshyttan och många fick sin utkomst av detta arbete. Mot slutet av 1890-talet hade Näs-Morshyttans järnväg sin glansperiod, man hade anskaffat splitternya lok, en ny uppsättning lastvagnar och nya fina personvagnar. Malm träkol och valsat järn rullade fram på denna något Grönköpingsmässiga bansträcka som även flitigt användes av passagerare. Biljettpriset Morshyttan-Näs var 75 öre för första klass, 3:e klass 50 öre. Till Bredgrind respektive 60 och 40 öre.

Hur idylliskt och primitivt det till en början var, så vill jag anföra följande: De första loken var så små att de inte kunde tillryggalägga sträckan Morshyttan Näs utan att ta in vatten i pannan i Västanhede. Där fanns en pump som sköttes av en man som hette Sven " Pumpar Sven". Han hade getter, däribland en olidlig bock. När tåget kom brukade bocken ställa sig mitt på spåret i anfallsställning. När tåget kom ifrån Näs gick det rakt fram och föraren öppnade pyskranarna, för väsandet och ångandet slog bocken till reträtt. Men, när tåget kom ifrån Morshyttan gick loket bakfram, eftersom det inte fanns någon vändskiva förrän längre fram i tiden. Då var pyskranarna utan minsta effekt och eldaren måste gå ur och hålla bocken vid hornen, medan föraren körde förbi. Sedan släpptes bocken och eldaren fick springa ikapp tåget.

År 1916 begärde dåvarande disponenten på Horndal, Knut Bohman, koncession för en normalspårig bana från Näs, direkt till Horndal. Koncessionen beviljades och den 1 : a oktober 1921 öppnades denna nya bana för trafik. Banan Näs-Morshyttans legendomspunna, ärorika saga var därmed all. Den nya banan kostade långt mer än beräknat och slutade på en summa av två miljoner femhundra sjuttiosjutusen etthundra sjuttio två kronor (2.577 172:-). Den blev aldrig någon lönande affär eftersom den nedlades den 30:e juni 1933.

Under tiden hade elektrifieringen av norra stambanan pågått. Invigningen av delen Krylbo-Bollnäs skedde den 28:e november 1935.

Morshyttan fick omsider även bättre landsvägsförbindelser. På vägstämman 1933 beslöt man bygga vägen Jularbo-Fors-Horndal och arbetet påbörjades på hösten samma år. Efter tre års tid, i slutet av år 1936, blev vägen Fors-Tyskbo i det närmaste färdig. Kostnaderna hade då stigit till en summa av 300.000 kr+ marklösen.

Vita vargen

I By sockens kyrkoarkiv finns, eller har åtminstone funnits, den av adjunkten C.E Ångman uppsatta berättelsen om en blodtörstig varg som grasserade i våra trakter under den svåra och kalla vintern 1820-1821. Endast under januari-mars förekom i By med angränsande socknar ett tjugotal fall då människor blivit överfallna och svårt skadade, ja till och med dödade av en varg. Det egendomliga var att den människoätande vargen i samtliga fall beskrevs på ett likalydande sätt. Den var ovanligt stor och tjock, ljusgrå till färgen med några mörka fläckar, samt vit under buken. Den vargens meritlista var sannerligen fruktansvärd. Jag vill endast berätta vad som då skedde här i Morshyttan och dess närhet.

En dag i januari var några malmkörare på väg mellan Morshyttan och Fors. Plötsligt rasade den vita vargen fram och anföll den malmkörare som var sist i raden. Mannen grep en gårdsgårdsstör och sökte därmed försvara sig emot vargen, som dock listigt undvek hans slag. Den lyckades smyga sig bakom mannens rygg, där han på nytt angrep honom. De övriga skyndade emellertid till hans hjälp och först då tog vargen till flykten. Den sprang emellertid direkt till en liten by som låg alldeles i närheten och överföll där en trettonårig pojke. Denne blev släpad över två stengårdsgårdar och blev illa biten, men på hans nödrop skyndade folk till från närmaste stuga, där barnsbörd firades och många människor var samlade. Inför dessa många människor släppte vargen äntligen sitt byte och sprang till skogs. Pojken var dock så illa biten att han var sanslös, men kunde räddas till livet.

Några dagar senare den 30:e januari 1821 klockan tre på eftermiddagen blev bergsmannen Anders Karlssons 11-åriga dotter Stina anfallen och dödad av en stor ljusgrå varg, med vit buk, endast ett par stenkast från hemmet, när hon skulle gå ett ärende till Horndals bruksgårdar. Några Folkärnackarlar som skulle fara till Valla masugn över sjön fick se vargen som hade flickan med sig. Med våld slet de flickan från vargen, togo liket med sig till närmaste stuga, som just var föräldrarna till flickan. När föräldrarna kom ut och erhöll underrättelsen om sitt barns öde, var vargen ännu med och dröjde en stund utanför folkhopen utan fruktan.

Författaren Waldemar Lindholm har roat sig med att utforska, var i frågan den vita vargen kan ha sitt ursprung ifrån, han tror sig ha fått lösningen på gåtan. I denna tid ägdes Gysinge bruk av brukspatronen? Han inköpte år 1817 tre stycken vargungar varav han själv behöll en, en gavs till brukspatronen Ur på Hammarby valsstenar, den andra till patronen Tore Petré på Hofors. Vargen vart tam och tillgiven sitt husbondesfolk, men utgjorde för alla andra en skräck. Till slut måste patronen skjuta den, men den till patronen Petré skänkta vargen, som var en honvarg, var synnerligen arg och skygg. Den hölls bunden ett par år, men till slut lyckades han slita sig lös, från den hundkojan han suttit bunden vid. Detta skedde när vargen var tre år gammal alltså 1820, på senhösten, och det är

mest troligt att denna halvtama varg var just denna varg som gick under namnet den vita Vargen. Författaren anser det mycket sannolikt, att så är förhållandet.

Slutord

I föregående har jag närt om hyttdriften, som upphörde rätt snart, om malmkörning o.s.v. så småningom blev dock jordbruket den nämsta näringen, under årens lopp uppodlades alltmer jord. År 1829 skiftades byn och de gamla rören förnyades mellan Morshyttan och Rossberga, allt ifrån Vilpelles rör i söder till gamla koppargruvröret i norr där såväl Morshyttans som Rossbergas skogar slutar.

1905 erhöles lån och anslag till torrläggning av Höksmossarna vilka även Morshyttan har del. 1920 hade Morshyttan 62,93 hektar åker, 146 hektar skog på nio brukningsdelar. Nu är arealerna något större, sedan den 1:a januari 1927, den del av Morshyttebyn som varit inom Folkärna socken åter blev räknat till By socken.

Nu skulle kanske ha nämnts något om nedklassningen av Morshyttans station om poststationens indragning o.s.v. men det sagda må vara nog.

Jag vill sluta med följande maning:

Studera din hembygd och dess historia, därigenom lär du dig att älska din bygd och ditt land mer än förr. Våra fäder har lämnat efter sig ett arv som vi på rätt sätt bör förvalta. Fosterlandet blir vad du gör det till, blir så ljust och fagert och rikt du vill, det är du som bebor och din gärning beror det, fosterlandet blir vad du gör det till. Gud skydde det käre land från sjö till sjö från strand till strand, sänk över det din milda våg som sommardag på rosengård.

31/12/1927